

YOTOQ YARALARI, ULARNING SALBIY OQIBATLARI VA ULARNING OLDINI OLISH

Ibrohimjonov Ulug`bek
Qo`qon Universiteti Andijon filiali
3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada yotoq yaralari (dekubital yaralar)ning etiopatogenezi, klinik bosqichlari, patofiziologik mexanizmlari hamda ularning organizmga salbiy oqibatlari ilmiy asosda yoritilgan. Uzoq muddat harakatsizlik natijasida to`qimalarda qon aylanishining buzilishi, ishemiya va nekroz jarayonlari rivojlanishi tahlil qilingan. Shuningdek, yotoq yaralarining infeksiyon asoratlari, sepsis xavfi hamda reabilitatsiya jarayoniga ta`siri ko`rib chiqilgan. Profilaktik chora-tadbirlar zamonaviy klinik tavsiyalar asosida bayon etilgan.

Kalit so`zlar: Yotoq yarasi, dekubit, ishemiya, nekroz, mikrotsirkulyatsiya, infeksiya, sepsis, profilaktika, bosim, teri trofikasi.

BED SORE, THEIR NEGATIVE CONSEQUENCES AND THEIR PREVENTION

ANNOTATION

This article discusses the etiopathogenesis, clinical stages, pathophysiological mechanisms of bedsores (decubitus ulcers) and their negative consequences for the body on a scientific basis. The development of blood circulation disorders, ischemia and necrosis processes in tissues as a result of prolonged immobility is analyzed. Infectious complications of bedsores, the risk of sepsis and their impact on the rehabilitation process are also considered. Preventive measures are described based on modern clinical recommendations.

Keywords: Bedsore, decubitus, ischemia, necrosis, microcirculation, infection, sepsis, prevention, pressure, skin trophism.

ASOSIY QISM

1. Yotoq yaralarining etiologiyasi va patogenezi

Yotoq yaralarining rivojlanishida asosiy omil — uzoq davom etuvchi mexanik bosimdir. Bosim kapillyar qon bosimidan (taxminan 32 mmHg) yuqori bo`lsa, mikrotsirkulyatsiya buziladi. Patofiziologik jarayonlar: Kapillyar qon oqimining to`xtashi to`qimalarda gipoksiya metabolitlar to`planishi, hujayra membranalarining shikastlanishi, nekroz rivojlanishi bosim bilan bir qatorda, ishqalanish va siljish kuchlari ham teri va teri osti to`qimalarini zararlaydi.

2. Yotoq yaralarining lokalizatsiyasi

Ko'pincha quyidagi sohalarda rivojlanadi: dumg'aza (sakral soha) to'piq, son suyagi chiqintilari, kurak va tirsak sohasi, tizza va ensa, bu joylarda suyak chiqintilari teriga yaqin joylashgan bo'lib, yumshoq to'qima qavati yupqa bo'ladi.

3. Klinik bosqichlari

Yotoq yaralari 4 bosqichda rivojlanadi: I-bosqich: Teri butunligi saqlangan, ammo qizarish (giperemiya) mavjud. II-bosqich: Epidermis va dermis qisman shikastlangan, pufak yoki yuzaki yara hosil bo'ladi. III-bosqich: Teri to'liq shikastlanadi, teri osti yog' qavati ko'rinadi. IV-bosqich: Chuqur nekroz, mushak va suyak to'qimalari zararlanadi. 4. Salbiy oqibatlari Yotoq yaralari nafaqat mahalliy, balki tizimli asoratlarga ham olib keladi. Mahalliy asoratlari: Yara infeksiyasi Flegmona Osteomiyelit Gangrena Tizimli asoratlari:

Sepsis, Anemiya, Gipoproteinemiya, Intoksikatsiya sindromi. Uzoq davom etuvchi yara jarayoni organizmda surunkali yallig'lanish reaksiyasini kuchaytiradi. Bu esa immun tizimining zaiflashishiga va umumiy ahvolning og'irlashishiga olib keladi.

5. Oldini olish choralari (profilaktika)

Yotoq yaralarini davolashdan ko'ra ularni oldini olish samaraliroq hisoblanadi. Har 2 soatda bemor holatini o'zgartirish, maxsus antidekubit matraslardan a) Holatni o'zgartirib turish foydalanish

b) Teri parvarishi, terini toza va quruq saqlash, namlikni kamaytirish, himoya kremlaridan foydalanish

c) Oziqlanishni nazorat qilish, oqsilga boy ratsion, vitamin C va rux yetarli miqdorda suv balansini saqlash

d) Mikrotsirkulyatsiyani yaxshilash, yengil massaj (zararlangan sohani emas), passiv gimnastika, profilaktika hamshiralik parvarishining muhim qismi hisoblanadi.

XULOSA

Yotoq yaralari uzoq muddatli immobilizatsiya natijasida rivojlanadigan, murakkab patofiziologik mexanizmlarga ega bo'lgan trofik shikastlanishdir. Ularning asosida uzoq davom etuvchi mexanik bosim tufayli mikrotsirkulyatsiyaning buzilishi, to'qima gipoksiyasi, metabolik o'zgarishlar va nekroz jarayonlari yotadi. Bosim bilan bir qatorda ishqalanish va siljish kuchlari ham teri va teri osti tuzilmalarini chuqur zararlab, jarayonning og'irlashishiga sabab bo'ladi.

Yotoq yaralari nafaqat mahalliy to'qima defekti sifatida, balki butun organizm faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi patologik jarayon sifatida baholanadi. Ular infeksiya, osteomiyelit, gangrena kabi og'ir mahalliy asoratlari bilan birga, sepsis, anemiya, gipoproteinemiya va intoksikatsiya sindromi kabi tizimli asoratlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Surunkali yallig'lanish jarayoni immun tizimni zaiflashtiradi, regeneratsiya jarayonini sekinlashtiradi va bemorning umumiy ahvolini og'irlashtiradi. Natijada davolanish muddati uzayadi, reabilitatsiya jarayoni qiyinlashadi hamda o'lim xavfi ortadi.

Shu bois yotoq yaralarini davolashdan ko‘ra ularni oldini olish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Profilaktika choralariga bemor holatini muntazam o‘zgartirib turish, bosimni kamaytiruvchi maxsus vositalardan foydalanish, teri gigiyenasini ta’minlash, to‘g‘ri va muvozanatli ovqatlanishni yo‘lga qo‘yish hamda mikrotsirkulyatsiyani yaxshilashga qaratilgan jismoniy mashqlar kiradi. Xavf guruhiga kiruvchi bemorlarni erta aniqlash va ularni doimiy monitoring qilish samarali profilaktikaning muhim qismidir.

Umuman olganda, yotoq yaralari sog‘liqni saqlash tizimida dolzarb muammo bo‘lib, ularni kamaytirish kompleks yondashuvni talab etadi. Multidisciplinar hamkorlik — shifokor, hamshira, reabilitolog va bemor yaqinlarining uzviy ishlashi — ushbu patologiyani oldini olish va asoratlarini kamaytirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Oqartilgan parvarish va profilaktik choralar orqali bemorlarning hayot sifati va prognozini sezilarli darajada yaxshilash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. To‘raqulov Yo.X., Axmedov M.A. Umumiy jarrohlik asoslari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2018.
2. Karimov Sh.I., Xudoyberdiyev G.K. Hamshiralik ishi asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
3. Abdullayev A.G. Patologik fiziologiya. – Toshkent: “Ibn Sino”, 2019.
4. Raximov O.R., Ismoilov B.T. Klinik parvarish va reabilitatsiya asoslari. – Toshkent: “Tibbiyot nashriyoti”, 2021.
5. Sodiqov Q.S. Tibbiy parvarish va bemorlarni kuzatish. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 2017.
6. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Og‘ir bemorlarni parvarish qilish bo‘yicha klinik tavsiyalar. – Toshkent, 2022.